

Elgondolkodtató

Gólyahír

internetújság botanikusok számára
1999. szeptember II. évf. 8. szám
(Szerkesztett változat)

Kedves Olvasó!

Rendhagyó lesz ez a szám annyiban, hogy szinte csak az erdész-ökológus (botanikus) párbeszédhez kapcsolódó témákról fog szólni.

Ez a párbeszéd nagyon fontos, hogy kiteljesedjék, amelynek szerintem fontos része az, hogy magunk között is beszéljük meg, mit gondolunk a hazai erdészet munkájával kapcsolatban. Leginkább pedig azért, mert több százezer hektárnyi tervezett művelésiág-változás nem lehet közömbös botanikus, ökológus számára – fontos, hogy felelős véleményt mondhassunk a Nemzeti Erdőtelepítési Programról.

Mindez arra indított, hogy egy kicsit elmélyedjek az erdészek munkájának megismerésében. Az 1862-ben alapított Erdészeti Lapokat (a kommunizmus/szocializmus korszakában Az Erdő címmel jelent meg) szemeltem ki ebből a célból, és azt hiszem, a lapot a magyar erdészet mozgalmi leghitelesebb tükrének tarthatjuk. Hamar rá kellett döbennem, hogy a közel 150 év írásainak áttanulmányozása nem rövid távú feladat, ezért még csak szemelgetésre futja találmányaimból.

Fórum

rovatszerkesztő: Horváth Ferenc

Párbeszéd: ki, kivel beszélget és hol?

Az erdész-ökológus (botanikus) párbeszéd az akadémia keretei között kezdődött el. Tudomásom szerint mindkét fél: a Solymos Rezső által és a Fekete Gábor által vezetett delegáció is egyaránt eredményesnek és barátinak ítélte a június 9-i találkozót. Molnár Zsolt javasolta, hogy egy-egy konkrét kérdés kölcsönös megbeszélésére alkalmi munkacsoportokat állítsanak fel. Ezek a munkacsoportok vitassák meg a szakmai kérdéseket és dolgozzanak ki közös állásfoglalásokat. A következő kérdések merültek fel: – a Nemzeti Erdőtelepítési Program; – az erdőgazdálkodás és a biodiverzitás összefüggéseinek vizsgálata; – az Alföld különösen veszélyeztetett erdős-sztyepp maradványállományainak sorsa; – az erdők termé-

szetességének értékelése; – közös kutatások lehetősége.

A Gólyahír és a *Caltha* levelező lista, de „igazi” ökológiai-botanikai folyóirat is alkalmas fórum lehet a botanikusok számára.

Erdész kollégák többsége ehhez a hírújsághoz nem fér hozzá (természetesen örömmel vesszük erdészek jelentkezését is). Kézenfekvő, hogy számukra az Erdészeti Lapok lehet megfelelő fórum, amely az utóbbi időben egyre több természetvédelmi, ökológiai irányultságú cikket is közöl.

A Természetvédelmi Közlemények pedig alkalmas lehet arra, hogy zoológusok, természetvédők is bekapcsolódhassanak a közös gondolkodásba.

Vélemények csokra az erdész-ökológus (botanikus) párbeszéd kapcsán

„Böhm Éva ír a modernebb és konzervatívabb erdészekről, akik kérdezik, mi a baj a kopárfásítással meg a tarvágásokkal. Ha ez még mindig kérdés, akkor talán érdemes lenne megfontolni egy naprakész, részletesebb tanulmány összeállítását, ami világosan bemutatja a bajok okát.

Lendvai Gábor”
(*Caltha*)

Tekintsük át, hogy milyen bajokról van egyáltalán szó!

Javasolom először tehát összeszedni legalább a lényegesebb kifogásokat az erdőgazdálkodással szemben. (Gondolom, mindenekelőtt az erdőgazdálkodást érheti kritika; milyen kritika érheti az ökológiát?)

Mind az ökológus-, mind pedig az erdész kollégáknak figyelmébe ajánlom, hogy tájékozódjon arról, hogy milyen nemzetközi erőfeszítések zajlanak jelenleg Európában és a világban az erdőgazdálkodás megreformálására, a gazdálkodást természetközeli, fenntarthatóvá (tartamossá), a társadalmi igények mellett a biológiai törvényeket és követelményeket is tiszelővé tételére.

Somogyi Zoltán
ERTI

Sajnos nem ismerem valójában, hogy az erdészpápa, Kaán Károly idejében mik voltak a lényegi kérdések, milyen erdő és erdőművelés képe lebegett az erdész előtt az egyetemet elvégezve, és

mivel szembesült, amikor gyakorló erdész lett – de az utóbbi fél évszázadban, úgy vélem, nagyrészt a végig nem gondolt, a távolibb jövővel nemigen tördő volutarista elképzelések voltak a vezérlő elvek.

Szerintem erdész és ökológus között első közelítésben nem szakmai vitáról van szó, mivel ebben a közelítésben egy politikai-gazdasági harc részesei, belekényszerült szereplői.

Világosan kell látni, mi az, amit az erdész is úgy csinálna, ahogy az ökológia/természetvédelem jónak tart, és – noha nem feltétlen azonos a cél, legyen az erdő, táj, erdősültség, fajajösszetétel stb., ami lebeg a szemük előtt „jó”-ként, de mégis – egyeznének módszerek és célok tekintetében – csak éppen a gyakorlatban az erdész, mint termelőszféra, fontosabb szempontok (pénz) miatt máshogy cselekszik.

A szempontok persze keverednek, de oda akarok kilukadni, hogy tisztázni kéne – mi az, amit hasonlóképpen látunk vagy hasonlóképpen kellene, hogy lássunk, amiben tehát partnerek lehetnénk, és közös platformot alkotva együtt lobbizhatnánk. Ehhez valóban szakmai egyeztetésre volna szükség, de a beszélgetés első körében el kéne felejtetni az erdészeknek és mindenkinek a kinyerhető pénzt, és egy idealizált, csak a természeti folyamatokat, eltartóképességet stb. figyelembe vevő képről, jövőről kéne társalogni. A második körben kellene arra gondolni, hogy – úgy mondjam leegyszerűsítve – mit vett ki az erdészet a természetből a maga és az ország javára, és mit tett a helyére, hogy kiderüljön, mivel tartozik kvázi az állam, a társadalom a maga jövője érdekében mondjuk az erdészetnek és a természetvédelemnek, hogy közös munkában ügyködve visszaadjon valamit az erdőnek, amit eddig csak elvett tőle.

Alapvető feltétel persze egy változó szakmai hozzáállás az erdészet részéről, hogy ne a legkönnyebb ellenállás irányába haladjon, ne legyen elfogadott bármi más megoldás keresése helyett az akác, a nyár és a fenyő nyomtatása az Alföldön, hogy legalább lássák egy fa-termesztési-gazdálkodási szempontból vacak gyöngyvirágos maradvány pusztá létének felbecsülhetetlen értékeit és ne szóják le első szavukkal stb.

Gondolom, hogy nyilvánvaló, miről kell beszélünk és miért kell lobbiznunk az erdészekkel közösen, ha lehetséges, és nem fölhányortogtatva a múltat, csak a tanulságokat főlelgetve.

(SzGy) (Egy *Caltha*s)

„Tisztelt Calthas Barátaim!

...Elsősorban nem ökológust kell keresnetek, hanem egy hasonló hangzású szakembert, akit ökonómusnak hívnak, de valamilyen formában van affinitása a természetben történetek iránt.

A sikert a termelő ágazatokban más-ként mérik. Szerintem először a Kincstárral kellene elfogadtatni az alapelveket, és ismerve a fiatal erdészársadalmat, szívesen válnának ökológussá. Végre be kellene látnunk, hogy egyik pillanatban az erdészeket, a másik pillanatban a kertészeket vádolva nem juthatunk sehova, mert visszafelé is szállhatna a labda.

Tálas László, Tiszakürti Arborétum”

„Tálas László hozzászólása nem hagyott nyugodni. Mert ugyan igaz lehet, hogy a Kincstárnak lényeges a hatása arra, hogy hogyan is működnek az erdőgazdaságok. Ami ennél fontosabb, hogy ez – tetszik, nem tetszik – nem ad felmentést az erdészársadalomnak. ... Kik, ha nem éppen az erdészek, akik a leginkább hivatottak arra, hogy érdemben rámutassanak a pénzszerű gazdaságok súlyos következményeire??? ... Kellő tisztelettel, Lendvai Gábor”

„Engem meg a Lendvai Gábor hozzászólása nem hagyott nyugodni.

...Az erdőgazdaságoknál a törvényeket és rendeleteket ... be kell tartani.

A probléma véleményem szerint nem itt keresendő. Az erdésznek csak az a felelőssége, hogy a rendelkezésre álló kereteken belül megteszi-e mindent. A korlátok feszegetése pedig ugyanannyira felelőssége mindenkinek, mint az erdészeknek.

Somogyi Zoltán”

Valószínűleg nem tűnt ki a velemről, hogy nem akarom én felmenteni, megvédeni az erdészársadalomnak azt a kemény magját, amely meghajol a Kincstár pénzügyi diktátumának (de ez a politika diktátuma is), csak jelezni szerettem volna, hogy óriási nyomás nehezedik azokra, akik egy-egy ilyen tárgyaláson részt vesznek, és óriási kompromisszumok árán tudnak fenntartani bizonyos elképzeléseket...

Fel kellene venni egy harcosabb és a köz számára is érthető modort. Mert így minden jó gondolatunk el fog veszni!

(TL)

„Én magam a tölgyekkel foglalkozom... és az alföldi telepíthetőségük kapcsán folyamatosan a vízhiány jön elő. Széchenyi idejében ökológia még nem létezett. Paleocappa-nak megbocsáthatjuk, hogy átvágásokkal kiszárította az Alföldet. De döbbenetes, hogy ma, amikor már tudjuk, hogy mi volt a hiba, semmit sem teszünk azok kijavítására.

Üdvözlettel: Borovics Attila”

Végül néhány tanulság?

„Milyen a politika és az erdészeti viszonya és mekkora a felelősségük? De ide kíváncszik az is, hogy mekkora az ökológusok felelőssége? A mindenkori politika felelőssége persze a legnagyobb, és az is biztos, hogy a viszonyok és a felelőség korszakonként is változik.

Az erdészársadalom (sem) egységes közösség, sokkal inkább sokszínű és érdekes. Meggyőződésük, törekvéseik, szakmai irányultságuk és hatalmi, gazdasági, befolyásolási lehetőségeik és képességeik széles palettáját tekintve, nem szabadna egy kalap alá venni minden erdészt.

Ha van valami bajunk, akkor azt fogalmazzuk meg világosan, nyíltan és tárgyyszerűen. De azt hiszem, nem lehet célunk egy újabb szenvedélyes természetvédő támadást indítani az erdészek ellen.

A mi dolgunk elsősorban az, hogy az ökológia és a biodiverzitás nézőpontjaiból tekintve ítéljük meg az erdőgazdálkodás (az urbanizáció, a vízügy, a vadászat) tevékenységét.”

Idézi Horváth Ferenc Herpay Imrét az EL 1999. évi különszámából, majd így folytatja:

Erdész-botanikus párbeszéd az 50-es években?

Ismerjük el, hogy ezzel a mostani párbeszéddel fordulat történt az erdészeti vezetésének egyik csúcán. De volt ám az erdészek és botanikusok együttműködésének aranykora is az ötvenes években, majd vége lett.

(Ezután egy szelektált szemelgetés következik Az Erdő-ből és az Erdészeti Lapokból. Az idézeteket a szelekció okán nem sorolom, viszont ide való Mátyás Csaba professzornak a megjelentekhez kapcsolódó – most már – nyílt levele. a Szerk.)

El nem küldött levél

Kedves Feri! Kedves Barátom!

A Gólyahír egyik utóbbi (1999/8.) számában az erdész-ökológus vitával kapcsolatban írt szerkesztői leveledet (és más hozzászólásokat) olvasva tolla ragadtam. Levelet írtam Neked, amit végül nem küldtem el, mert úgy éreztem, megterhelné az alig újra indult dialógust. Időközben eltelt néhány hónap, és talán „fű nőtt” a témára, ezért engeddd meg, hogy visszatérjek rá.

Az említett szerkesztői bevezetőben azt írod, hogy korábbi megjegyzéseid miatt megkövetted az erdészeket, személy szerint Solymos Rezső akadémikust, akinek érzékenységét nem teljesen megalapozott csúsztatással megsértetted. Emiatt el kívánsz mélyedni az erdészek munkájának megismerésében.

Lehet, hogy jó lett volna, ha először mélyedsz el, és utána fogalmazod meg véleményedet. Mert hogy mit is vetettél fel? Azt például, hogy kérdéses, figyelembe vesszük-e az erdészek a botanikus-ökológusok, természetvédők tudását és véleményét? A javaslatokat nem söpri-e félre egy erősebb „ültetvényes lobby”?

Az „ültetvényes lobby” álláspontját bemutatandó, az Erdészeti Lapokból idéztél, az utóbbi 50 év irodalmából. Hogy pontosan kiket tiszteljük a lobbiták között, ez válogatásodból kiderül. Engedj meg részemről is annyi csúsztatást, hogy csak a számomra legmeglepőbb neveket soroljam fel: Roth Gyula, Babos Imre, Fehér Dániel, Májér Antal és Szodfrid István.

A felsorolt személyek iránti megbecsülés és tisztelet azt kívánná, hogy ezen a helyen tilakozzák egy ilyen megközelítést.

tés ellen. Helyette inkább azt ajánlanám, hogy ismerd meg életművüket, amely fényényire van attól a kicsinyes ültetvénylobbizzástól, amellyel megvádolod őket. Vagy legalább próbáld beleélni magad azokba a kötelmekbe, amit a mindennapi, számottevő támogatást nem élvező erdőgazdálkodás jelent.

A lobbisták közé láthatólag én is bekerültem, mert az Erdészeti Lapok utóbbi különszámában megjelent cikemből idézel, amely a brazil eukaliptusz-cellulóz európai piaci árakat befolyásoló hatásáról szól. Közben átnéztem az Erdészeti Lapokban 1996 óta megjelent cikkeimet. Összesen nyolcat írtam a következő témákban: felkészülés az éghajlatváltozásra, természetrombolás, tartamos erdőgazdálkodás esélyei, erdészeti génmegőrzés, magdálkodási szakszavak, hazai erdők természetessége, tölgy őserdők pusztulása, végül pedig az említett cikk Brazíliáról. Ebből az egészből Te az eukaliptusz-ültetvényt láttad meg. (Ráadásul a cikk mondanivalója éppen az, hogy Európában az olcsó tömeg-fanyagot termelő ültetvények jövője eléggé kétséges.)

Félreértés ne essék, nem sértődtem meg. Ez csak egy példa arra, hogy milyen végtelenül nehéz az objektivitás, a felülemelkedés a szűkebb szakmai látókörön. És mennyire könnyű akár tárgyi tévedéseket is tényként elfogadni, csúsztatásokat produkálni. Ezt hagyjuk meg inkább a politikai sajtónak.

Egymás véleményének a megismerésére pedig a pillanat most kedvező. Az erdőgazdálkodásban az ökológia és természetvédelem szempontjai sohasem voltak olyan elfogadottak, mint ma. És mintha az erdészeti oldalról hallható szempontokra is jobban odafigyelnének a természetvédők. Használjuk ezt ki közös cselekvésre.

Befejezésül hadd idézzem zárszavadat, amivel azt hiszem mindenki messzemenően egyetérthet. „*Ha van valami bajunk, azt fogalmazzuk meg világosan, nyíltan és tárgyyszerűen. De azt hiszem, nem lehet célunk egy újabb szenvedélyes természetvédő támadást indítani az erdészek ellen, sokkal inkább az elmúlt és a jelen közös értéklése lehet előremutató.*”

A magam részéről mindent meg fogok tenni annak érdekében, hogy ez így legyen!

Maradok változatlan baráti nagyra-becsüléssel:

Dr. Mátyás Csaba

Az év madara 2000-ben a kerecsensólyom

Illusztráció Schmidt Egon és Bécsy László *Ezer ágán ezer fészek* című könyvéből

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) minden évben meghirdeti az év madara akcióját.

2000 a kerecsensólyom védelmének éve. A védelmi év célja, hogy felhívja a társadalom figyelmét a madárvédelem és a természetvédelem fontosságára, az egyesület tevékenységére.

A kerecsensólyom gyors röptű ragadozó madár, a puszták vadásza.

Az emberek mindig tisztelettel és érdeklődéssel tekintettek a ragadozókra, amelyek a táplálékpíramis csúcsán helyezkednek el és megtestesítik az erőt, a gyorsaságot. Nem véletlen tehát, hogy a magyarság egyik fontos totemállata is egy ragadozó madár, a turul volt.

Azonos-e a turul a kerecsensólyommal?

Érdemes erre néhány gondolatot áldozni, azonban nézzük meg előbb, hogy mi az, ami napjainkban elmondható a kerecsen védelméhez kapcsolódóan?

A kerecsensólyom keleti elterjedésű faj. Magyarországon 120–130 pár fészkel, európai állománya 400–500 pár. Európai költőterületén kipszttalással fenyegetett. Magyarországi állománya nélkül az európai populáció nem tartható fenn. Fokozottan védett madárfaj.

És mi a helyzet a turul legendával?

Anonymus jegyezte fel először azt a

régi, pogány mondát, miszerint Emesének álmában egy isteninek tartott látomás jelent meg: egy turulmadár reá szállva teherbe ejtette őt. Ezek után természetes, hogy a turul lett az Árpád-nemzetség szent madara. Később a Heltai-krónikában is feltűnik a madár: „Egy igen szép sólyom jöve elibe (mármint Álmosnak), és ez hajtá az ő fejét az ő köbelébe”.

Az Árpád-ház kihalásával a címermadár is eltűnt a történelem porondjáról. „Feltámadása” a millenniumi és az azt követő évekre tehető.

Leginkább a XX. század húszas-harmincas éveiben csaptak össze érvek és ellenérvek a turulmadár hovatartozását illetően. A fennmaradt ábrázolások, az őstörténeti-nyelvtörténeti elemzések összevetése, a faunisztikai ismeretek összegyűjtése más és más következtetésekre ösztönözte a kutatókat.

Valóban, a kérdésre nincs egyértelmű felelet. A fenti ismeretek alapján héja, sas, vadászsólyom, keselyű is szóba jöhetett turulmadárként.

A legvalószínűbb azonban az, hogy a turul a gyors röptű, szilaj kerecsensólymot takarja. Biztosak lehetünk abban, hogy őseink megbecsült és kedvelt vadászmadara volt a kerecsensólyom. Perzsa, török és tatár források is a turulról mint legbecsesebb solymászmadról beszélnek.